

Forfatter: Møller, Poul Martin

Titel: Skrifter i Udvalg

Citation: Møller, Poul Martin: "Skrifter i Udvalg", i Møller, Poul Martin: *Skrifter i Udvalg*, udg. af HANS BRIX ; SOPH. MICHAËLIS ; CARL S. PETERSEN ; POUL TUXEN , 1930, s. 179.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-moeller01val-shoot-idm140426997491984/facsimile.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Skrifter i Udvalg

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

PLAN TIL EN FORTÆLLING

Digteren Hauch har i sine »Minder fra min Barndom og Ungdom« fortalt, at han før Poul Møllers Afrejse til Kina i Efteraaret 1819 har »hørt den krøllede Frits«. Da Poul Møller paa den Tid ikke havde skrevet noget af sin Studenterhistorie, maa dette Udtryk være saaledes at forstaa, at Digteren allerede den Gang har meddelt sin Ven Planen til en Fortælling, som han havde Lyst til at forfatte og mente han paa den lange Rejse kunde faa Tid til at føre i Pennen.

Nu findes der i et Kollegiehefte, som Poul Møller benyttede paa Kinarejsen, umiddelbart efter nogle Optegnelser af Kirkehistorien indskrevet en yderst kortfattet Plan til en saadan Fortælling (A), syv skrevne Linier, hvori dog meget er ulæseligt, fordi et Stykke af Bladet er udrevet, og i Flugt hermed, men med en senere Haand en Række løst henkastede Indfald og Momenter til Handlingens Udvikling og Personernes Karakteristik (B), hvoraf af samme Grund nogle er uforstaaelige. Da disse første Udkast til en Fortælling indeholder adskillige Antydninger til den aldrig fuldendte Novelles Fuld-

stændiggørelse, meddeles her deres væsentlige Indhold.

Efter *A* er den paatænkte Fortællings Hovedpersoner: ¹⁾ [en Justitsraad; ²⁾ hans impertinente Datter; ³⁾ den form[fulde — —]; Klinger selv (d. e. Studenten, Frits); den vandrende Haandværkssvend. Endvidere skal optræde: »en reflekterende Forstandsmand«. Historien skal begynde med »et Teleselskab af Studenter, hvor Klinger modtager et strængt Brev fra sin Onkel og beslutter at begynde sine Vandringer for at blive [i Stand til at leve uafhængig af] Folks Domme«. Det er hans Hensigt at tjene til sit Ophold ved at spille for Folk. Han vil i Modsætning til de »titulære Harpespillere« være »levende Sanger«. Samtalen afbrydes et Øjeblik ved at »[en Dre]ng betler og gaar sin Vej. Klinger fortæller sin [Historie]«. Hermed synes det første Kapitel at skulle slutte.

I *B* tegner sig især den Figur, der i *A* er anmeldt som en reflekterende Forstandsmand, med bestemte Omrids. Han kaldes her »Pedanten« og ses at opholde sig i Nærheden af et Gods, vistnok hos »Sognefogedens« i den nærliggende Landsby. Han »var kommet der for at blive Læge paa Godset«, men har forsømt at fremstille sig for Herskabet, og Grunden til »hans Udeblivelse var Mangel paa rent Linned«. Han er saa upraktisk, at han aldrig kan bekvemme sig til at skaffe sig sit Tøj vadsket; han »vil skjule gammelt Skidentøj«. »Nu levede [han der ude af at] skrive Grammatikker«; thi han har »studeret alle Videnskaber«. Tilmed har han »faaet en Arv«. Iøvrigt reflekterer han idelig; »han lægger ordentlig [Leveplan]«. »Han [holder lange Taler om]

Livets forskellige Epoker« og sit personlige Forhold til disse. »Jeg glemmer,« siger han, »[at jeg ikke er] ung, ude af Arkadien«; thi »Pedanter synes at være berettigede til at eje Arkadien, fordi de med Styrke ønske det.« Altid fordybet i sig selv er han sit eget Selskab. »Ligesom [jeg er min egen] Barber, Manduktor, holder jeg mig selv til Hofnar.« Mænd møder det ham ikke meget at iagttage; fordi de fleste af hans eget Køn, som han kunde have Glæde af at tale med, er, ligesom han selv, angrebne af Selvreffleksion, finder han, at »de fleste Mandfolk ligne en forfjæmset (befingret) Rose«. Af Kvinder føler han sig derimod stærkt tiltrukket; han »sværmer om Dammers æteriske Liv«. Naturligvis bliver han kun til Spot, naar han indlader sig med dem, og det er da sørgeligt at se, »hvoreledes Damer kunne saagrumt som den skøn[ne Lovise skæm]te med en ulykkelig Pedant«. Forfatteren vil her næppe tilbageholde nogle Bemærkninger »om Fruentimmer, der ere barn[agtige]«. I det hele giver denne haabløse Længsel efter Kærlighed, efter Lys i Mørket i Forfatterens Øjne den stakkels Pedant et Skær af Poesi, som »[en Solstr]jaale, der falder ind i en Daa[re]kiste«.

Helten, Klinger, er i B paa Vandring med sin »korporlige Harpe«. Han »er et rejsende Medlem af Ver[den]« og, da han altid gaar paa sine Ben, »betaler intetsteds Ekstrapost«. Som »Fortæller« og »Improvisator«, ved sit Harpespil og nogle »Marionetter«, som han fremviser, har han tænkt at tjene sit Brød, men Fortjenesten er vistnok kun liden, da han har en stolt Natur og giver Svar paa Tiltale; han hører til de »[pole]miske Musikantere«. Han

har tilmed Hovedet fuldt af gale Paafund; en Gang »omfavner en Vildmand ham, fordi han ryster Æbler ned i Hovedet paa Folk«. Med denne synes han at have sluttet Venskab og har vistnok en Tid opholdt sig paa hans Gaard og moret sig med at gaa paa Jagt med ham i hans »uopskærlige Tørvemose« efter »dobbelte Bekkasiner«.

Derefter synes han at være kommen til den Landsby, hvor Pedanten opholder sig hos Sognefogdens. Paa det nærliggende »Slot« bor »Fruen«, hendes Datter, »den skønne Lovise«, og maaske den formfulde Person fra A, hvis det skulde være ham, om hvem det hedder, at »et Nul kan ej maskeres ved Skønskrift«, og som har en vis Forbindelse med nogle »uldne [Bælter]«. Fruen, der har æstetisk Interesse, synes at have sikret sig hans Bistand til en litterær Underholdning, der finder Sted i en lille Kres af stedlige Skønaander, hvorimellem Pedanten ikke har manglet, vistnok »under Kirsebærtræet« i Herregaardens Have. Her har han ventelig givet et eller flere Stykker af den unge Poul Møllers folkelige Poesi til bedste, hvad der kan have bevæget Fruen til at fremsætte sin, fra Forfatterens og Helstens vistnok meget forskellige, Mening om »Efterligning af Folkepoesien«. Maaske den formfulde Herre, maaske en tilstedeværende Rangsperson, og i saa Fald vistnok den i A omtalte Justitsraad, der som Ejer af Slottet havde vejet Pladsen for Fruen, har derpaa meddelt en Tale »om Poeters Mangfoldighed«. Rimeligvis samme Aften er der blevet afholdt et Bål paa Slottet, hvori Klinger og Pedanten begge har deltaget. Den skønne og, hvis man endnu kan tro A, impertinente Lovise, der næppe har haft

megen Morskab af den æstetiske Salon under Kirsebærtræet, har her til Erstatning for Formiddagens Kedsommelighed hengivet sig til en overstadig Lystighed. Hun har bl. a. moret sig med at »danse bakkantisk med Pedanten«. Alle er indtagne i hende eller, da Udfrykket maaske skal tages i egentlig Forstand: »alle fri til hende paa Festen«. I al Fald har Pedanten vistnok gjort det, opflammet af hendes Tilnærmelser, og da naturligvis faaet et Nej. Men ogsaa Klinger, der synes at have drukket for meget, har vistnok straks tilstaaet Pigen sin Kærlighed og ligeledes faaet et Afslag. Derpaa har han rimeligvis øjeblikkelig forladt Egnen.

Man kan derefter med nogenlunde Sikkerhed følge hans Spor til en lille By, hvorhen han er kommen for at give Forestillinger med sine Marionetter. Her »maa han ej spille den forlorne Søn, fordi Byen da faar flere Indkvarteringer«. Her optræder »maaske en Vittighedsimprovisator, der blot behøver at være til« (d. v. s. hvis Optræden ligesom Narrens i Komædien ikke behøver nærmere at motiveres); »maaske denne ved Intrige bringer ham i Arrest«. Helten synes nu at skulle være ulykkelig, selv om han kan finde nogen Trøst over Godtfolks Ringeagt ved den Betragtning, at »al ægte Kunst er i Begyndelsen tolereret som en Narrestreg; siden, naar den kommer under Protektion, er den død«, og ikke er til Sinds at bytte sit frie Kunstnerliv med mere regelmæssige Forhold. Naar han staar bag sit Teater og spiller det bibelske Stykke, har det forekommet ham, at »han er selv den forlorne Søn«. Under disse Forhold har han vistnok en Gang paa et tredje Sted faaet at læse et »Brev fra Lovise om, hvor Klinger

er forfalden«. Han synes da atter at have besøgt hende paa Slottet og at have fremkaldt en Afgørelse, der for Alvor er gaaet ham imod. Han beslutter derpaa, maaske efter Pigens Ønske, at slaa sig fra Verden og tilbringe nogen Tid i Ensomhed. Saaledes maa man sikkert forstaa Ordene »Genbesøget paa Slottet, hvorpaa følger Eremitlivet«, der af Novellens første Udgiver, Chr. Thaarup, opfattes som Distraktionsfejl for »Eremitlivet, hvorpaa følger Genbesøget«.

Hermed standser alle Antydninger til Planens Fortsættelse. Af hvad Art det paatænkte Eremitliv har været, er det da ikke godt at vide. Man kunde formode, at det skulde bestaa, som Poul Møllers eget Eneboerliv, i en lang Sørejse til fremmede Lande, og finde denne Formodning bekræftet ved, at det sidste forstaaelige Ord i Planen er »En Sømand«. Det er da muligt, at en saadan skulde optræde, og ved at synge Sangen »Vor Verden priser jeg tusindfold« (S. 76) have vakt Heltens Lyst til de lange Rejser, ligesom i Novellen Bondedrengen (= den bellende Dreng i A) vækker hans Eventyrlyst ved sine Vandringsrim. Herpaa kunde det tyde, at Sømanden bruger om sig selv de Ord »Af Kloden jeg er et rejsende Lem«, som ovenfor i Planen er brugt om Helten. Om Slutningen paa Historien oplyser Udkastet slet intet.

Af en usikker Optegnelse kan man formode, at den Stil, hvori Poul Møller ønskede at forfatte sin Fortælling, skulde holdes nær til den »mundtlige Fortællings«, hvor »Begiven[hederne] kommer [som det hedder i en Aforisme fra en senere Tid: uden Kontinuitet].

Af disse Optegnelser til den første Plan til »En dansk Students Eventyr« er A sandsynligvis nedskrevet kort før og B under den kinesiske Rejse. Endnu et Sted i det paa Rejsen benyttede Hefte findes Spor af Poul Møllers Arbejde paa Fortællingen. Han har der nedskrevet følgende Omrids af en Skæmtehistorie: »Byfogden mælder Herremandens Søns Næsvished. Herremanden indespærrer sin Søn. Denne springer over Muren. Faderen søger ham [og finder ham i en Kro]. Faderen sender ham fra Kroen paa en Hest. [Han undslipper]. Faderen holder Klapjagt i Skoven efter Sønnen; forfølger en Grævling, smider sin Kavaj. Sønnen tager Faderens Overkjole og gaar sin Vej.« Dette Udkast til en Novelle, der er den første Opskrift til Christians Beretning i første Kapitel af En dansk Students Eventyr, er rimeligvis i sit Indhold identisk med Klingers Historie i A og det Stykke af Novellen, som Hauch havde hørt.

Paa samme Side af det nævnte Hefte, hvor Optegnelserne til Planen til Studenterfortællingen standser, begynder det første skriftlige Arbejde paa den statistiske Skildring af Lægdsgaarden i Ølseby-Magle og den parodiske Tale »Trøstegrunde over Poeternes Mangfoldighed«. Det er sandsynligt, at begge disse Stykker er bestemte til at indlemmes i Fortællingen. At »Trøstetalen« er forfattet til Brug for Studenterfortællingen, er sikkert, da den i Planen (B) siges at være holdt ved den litterære Konferens under Kirsebærtræet, og at ogsaa Lægdsgaarden hører sammesteds hen som Pedantens Bidrag til den omtalte Underholdning, har allerede Thaarup formodet. Hvis der med Ordet »Sognefogdens« i Planen B

menes »Skildringen af Fogdens Gaard« (som Poul Møller etsteds kalder Lægdsgaarden), hvad der dog er tvivlsomt, har man endogsaa hans eget Ord herfor.

At Poul Møller saaledes ikke under sin kinesiske Rejse drev Arbejdet paa sin Studenterfortælling videre end til det første grove Udkast af Planen, kan da tildels forklares af, at han straks fordybede sig i den omhyggelige Udarbejdelse af et Par Episoder, der stod i løsere Sammenhæng med Hovedhandlingen. Men ogsaa de Digte, som Poul Møller forfattede under Vejs, synes at staa i en vis Forbindelse med Planen til Studenterhistorien. Sangen »Farvel, min velsignede Fødeby!«, der i Romanen og Novellen synges af en rødmosset Bondedreng, har sikkert skullet lægges i Munden paa den Dreng, der i Planens første Kapitel »betler og gaar sin Vej«; Visen »Vor Verden priser jeg tusindfold« skulde, som formodet, være sunget i et af de senere Kapitler af en Sømand. Og naar Poul Møller under eller efter Opholdet paa Manila frembringer den lille Cyklus af københavnske Billeder: »Scener fra Rosenborg Have«, der som Helhed tilhører en anden Stemningsrække, er det Digtet »En gammel Pedant«, der først sætter hans Fantasi i Bevægelse og drager de andre Billeder efter sig. Men Digtets Pedant er samme Person som Planens Pedant, Forfatterens første Forsøg paa at fastholde hans Skikkelse.

EN PAABEGYNDT HISTORISK ROMAN

Da Poul Møller gik i Land i Kina, kom han for første Gang i Berøring med en den Gang ny Digtart, som bevægede ham til at udføre den poetiske Plan, han havde udkastet, i en anden Skikkelse, end han først havde tænkt sig. Det var den historiske Roman. I det danske Faktori fik han fat paa en illustreret Udgave af Walter Scotts i 1810 udkomne historiske Fortælling paa Vers »The lady of the lake« og gav sig til at digte en Roman til Bogens Kobbere. Heraf er i Forfatterens Haandskrift bevaret et enkelt Ark, som ikke egner sig til Offentliggørelse (P. M. II 14—16). Dette første forulykkede Forsøg paa en dansk historisk Roman har intet at gøre med den paatænkte Studenterhistorie.

Men da Poul Møller kom hjem til Danmark, var Walter Scott netop bleven bekendt i København. »I min Kres,« skriver han straks efter Hjemkomsten til en Ven, »kunne vi ikke bestille andet end læse Walter Scotts Værker.« Han har da vistnok snart fattet den Beslutning at omdanne sin Studenterhistorie, hvis Æmne var af en saa personlig Natur, at en Forklædning maatte forekomme ham særdeles